

צילום ועצמי

דו"ח עכשווי על מצב האני | פריז-ירושלים

שחר אדלמן

א.

ביום יולי שמשי אני מהלך ברחובותיה של פריז. אני מגיע למקום חדש ומתחיל לצלם את כל מה שאני רוצה

לזכור: מצוירים באורסיי ועד נוף מבניין גבוה. כמוני, אלפי התיירים עומדים ומצלמים את עצמם לדעת. יולי הוא שיא עונת התיירות, ובלובר משתרך תור של מאות אנשים מול כלוב הזכוכית של המונה ליזה. כולם ממתנים לחזות בפניה של אישה איטלקייה מהמאה ה-16, ואין זמן: לכל אחד מוקצות כמה שניות. מה שכולם עושים בחמש השניות האלו הוא אחד: צילום של רצף תמונות בטלפון החכם. זוהי פעולה מגוחכת, שהרי התמונה נמצאת באיכות מקסימלית באינטרנט; כך גם לגבי צילום הנוף מהמונמרט, שבוודאות צולם על ידי מישהו ביום יפה יותר ומזווית טובה יותר.

האובססיה הזו לצילום ולצילום עצמי רדפה אותי בכל הטיוול שלי בפריז. בכל מקום ראיתי אנשים מצלמים; מצלמים את עצמם או פשוט מצלמים את מה שהם רואים. אלו שתי תופעות שונות, אני חושב; אחת מחליפה את הגוף, אחת מחליפה את הזיכרון. בכל זאת, אפשר וכדאי לדבר עליהן ביחד.

ב.

מה אוגד חוויות אוטוביוגרפיות של אדם? בתודעה שלנו קיים איזה קונספט של היסטוריה אוטוביוגרפית, שמאגדת את החוויות שלנו; היה זה אותו 'אני' שנכח בטקס הסיום בית הספר היסודי, ושכתב לפני שעה קלה את השורות הללו. לפעמים אני עצוב ולפעמים שמח, לפעמים אני זוכר ולפעמים שוכח, ואיכשהו אני תמיד נשאר אני. הפסיכולוג האמריקאי אולריך נייסר הצביע על חמישה סוגי 'אני', שמרכיבים את אותה חוויה חמקמקה של 'אניות': האני האקולוגי, האני הבינאישי, האני האוטוביוגרפי, האני הפרטי, והאני הקונספטואלי. מיד נציג כל אחד מהם; טענתי בקצרה היא שהצילום המידי, שהפך אפשרי רק בשנים האחרונות, משבש כל אחד מהם כשהוא מעתיק את האני מהמרחב הממשי אל המרחב הוירטואלי, ובכך הופך את העצמי האנלוגי לעצמי דיגיטלי.

האני האקולוגי הוא נוכחותו של האני בתוך הסביבה בה הוא נמצא; המופע הבסיסי שלו הוא הגוף. "אבא עומד במטבח" ו"אבא שותה מים" שייכות ל'אני' של אבא שלי, כיוון ששתי הפעולות בוצעו על ידי הגוף שלו.

אלא שגוף איננו דבר קבוע. סימני הגדילה והזקנה נראים על הגוף בהפרשים של חודשים ספורים. אין כמו תמונות כדי להראות את הפער הזה: האיש שבתמונה מחזיק את גופו הצעיר בתוך מסגרת. התמונה מזכירה לו את הגוף השרירי שהוא היה פעם, אך גם מטיחה בו את האמת העירומה: אתה והמצולם אינם אותו אדם.

המהפכה הדיגיטלית שינתה גם **האני הבין-אישי**, אותו קונספט של 'אני' שנוצר בשל האופן שבו האחרים מתייחסים אלי. המדיה החברתית החליפה את הזירה שבתוכה אינטראקציות חברתיות מתרחשות: הנראות שלנו נקבעת על פי תמונת הפרופיל, ואת בן הזוג הפוטנציאלי אנחנו פוגשים קודם כל כפרופיל באפליקציית ההיכרות.

העתקת זירת ההתרחשות הבין-אישית מהעולם הממשי אל העולם הוירטואלי משפיעה בחזרה גם על האני האקולוגי. מעתה, האני נוכח בתוך הסביבה לא כגוף בתוך סביבה ממשית, אלא כתמונה-של-גוף בתוך הסביבה הוירטואלית. האני האקולוגי החדש איננו הגוף כי אם הצילום של הגוף. כשאני מגיע למקום חדש אני מצלם סלפי, אחרת אני פשוט לא נמצא; נוכחותו של הגוף כשלעצמו לא מספיקה כדי להגיד 'הייתי'.

הקטוע של הגוף המודרני הוא תמה בת מאה שנים. ברטולט ברכט שילב דמויות כרותות איברים ברבים מהמחזות שלו, בעקבות כריתות האיברים הרבות שהוא היה עד להן במלחמת העולם הראשונה. הדמויות הכרותות מייצגות את הרעיון ש"אני" אינו שום איש; אני נוצר כל רגע ומתמיד רק להרף עין". הגוף הקטוע איננו מטאפורה בלבד; המרדף האינסופי המודרני אחר הנראות הגופנית הוא המימוש שלה. עלינו לשפץ את הגוף שלנו, לעצב אותו במכון הכושר, ולתקן אותו בניתוחים פלסטיים. המפנה הצילומי השלים את ביתור הגוף, בכך שהציע לו תחליף: האני האקולוגי עבר מהמרחב הממשי למרחב הוירטואלי, וכדי לבתר אותו די בפילטרים משוכללים לעריכת תמונות במקום ניתוחים יקרים.

ה'אני' השלישי **האני האוטוביוגרפי**; הוא אוגד את ה'אני' שלנו באמצעות הזיכרון: אני זוכר אלפי סצנות (מבית הספר היסודי, מלפני שנה, מהיום בבוקר) ולכולן גיבור ראשי אחד שהוא אני. הזיכרון יכול להיות מורכב ממחשבות ('התביישתי לעמוד על הבמה מול כולם') או מתחושות גופניות ('היה לי קר נורא') – אבל הוא זה שמאפשר לנו בכלל לדבר על ציר-זמן שה'אני' נמצא בתוכו.

השיבוש שיוצר הצילום המידי אינו פוסח על האני האוטוביוגרפי. הפסקנו לזכור מספרי טלפון אחרי שהטלפונים התחילו לזכור אותם בשבילנו; עכשיו אנחנו מפסיקים לזכור לא רק מספרי טלפון, אלא את כל מה שאנחנו רואים. הזכרונות שלי הועתקו מזמן לתיקיות מסודרות בגוגל פוטוס, שקורא את התמונות מהפלאפון ומסדר אותן לפי תאריך ולפי מיקום. אני אומר לעצמי שאני מצלם כדי "להסתכל אחר כך". בפועל אני מצלם כי ככה אני זוכר. מה שלא נכנס לאלבום המקוון נמחה מפני הזיכרון.

האני הקונספטואלי הוא האופן שבו אנחנו חושבים על ה'אני' מסדר שני. העתקת האני האקולוגי מהגוף הממשי אל תמונותיו של הגוף המסודרות שורות-שורות בעמוד האינסטגרם, והעתקת הזיכרון מהמוח אל אלבומי התמונות, מעבירים את ייצוג האני מייצוג אנלוגי לייצוג דיגיטלי. האני מיוצג בעזרת סט של תמונות (או סרטונים) מקוטעות וּבְדִידוּת. הקטוע הברכטיאני כבר לא כורת איברים; במקומם, הוא מקטע את רצף הזמן והזיכרון לרסיסי 'עצמי' שמופיעים בפולסים בתמונות בדידות לאורך ציר הזמן.

העצמי האחרון של נייסר הוא האני הפרטי. זהו הקונספט הפיקטיבי של ה'אני' שלנו כשהוא לא נדרש לבצע אף הופעה או רפלקציה. זהו אני חמקמק, עד כדי לא קיים; שכן מי אנחנו ללא הגוף, ללא החברה, ללא הזכרונות? ובכל זאת, דומה שזה האני המבוקש והמחוזר ביותר מבין החמישה. פרסומות לסדנאות וריטריטים משכנעות אותנו לבוא ל"סופ"ש של התבוננות עצמית, מציעים לנו בודהיזם בקפסולה, מוכרים חיפוש אחר ה'אני הנקי'. רק כשממשיכים לתור אחרי האני הפרטי, מגלים שהוא נגדע בסכין קצבים לאלפי חתיכות שמי יודע איך אפשר לחבר.

מזה זמן רב אני מרגיש שה'אני' שלי נבצר ממני; שאינני מצליח לזכור אודותיו דבר, ובכל זאת אינני פוסק מלתור אחריו. שעצם היכולת לחבר בין מה שקרה אתמול ומה שיקרה מחר, בין 'אני' בפרזי שלפני שבעה חודשים ממש ובין 'אני' שכעת בירושלים מוטלת בספק.

ובכל זאת, האני הפרטי עודנו מפרפר, מנסה לעמוד על רגליו למרות שרכיבי האני האחרים נטשו אותו מזמן לעולם שכולו דיגיטל. יש שמנבאים שיום אחד יחליט גם הוא להגר אל מעבר לקווים; שיבוא יום ובו נוכל לאפסן את אישיותנו בעולם הדיגיטלי. אוֹ־אז, קובעים אותם מנבאים, נוכל לתת סוף לסיפור האנושי הסבוך והכואב של החיפוש אחר העצמי, ולקבור את האישיות האנושית בקבורה מכובדת. אני, בינתיים, מתעקש לאחוז בשאריות החיפוש הזה; מתעקש שכל אותם רסיסי עצמי שייכים למשהו שהוא אני; מתעקש ש'אני' הוא מושג המחזיק יותר מאשר פיקציה מועילה. אינני יודע אם לאני הפרטי יש יותר מאשר זמן שאול, אדי דלק שנותרו מעידן שהיה ונמוג; ובכל זאת, אינני מתכוון לוותר עליו מרצוני.

תמונת המונה ליזה – [Pedro Fiuza/NurPhoto — Sipa](#)

התמונות הנוספות - (Johan van der Keuken exhibition - Jeu de Paume – Paris (taken by S. Edelman